

Ese de doue ori in septemana

Joi-a si Domineca.

Pretulu pentru Austri'a

pre anu intregu . . . 10 fl. v. a.

" jumetate de anu . . . 5 fl. v. a.

" trei lune . . . 3 fl. v. a.

Pentru Romani'a si Strainetate

pre anu intregu . . . 14 fl. v. a.

" jumetate . . . 7 fl. v. a.

" trei lune . . . 3 fl. 50 cr.

CONCORDIA.

DIURNALU POLITICU SI LITERARIU.

Prenumeratiunea se face la Tipografa Trattner-Caroli'ana in strada domnesca Nr. 2. Era corespunzintiele la Redactiunea diurnalului Strati'a Pelerilor (Hutgasse) Nr. 1. unde sunt a se adresa toate scrisorile ce privesc administratiunea, speditiunea, etc.

Scrisori nefrancate si corespunzintiele anonime nu se primescu. Scriptele nepublicate se voru arde.

Pentru insertiunea publicatiunilor au a se responde 10. cruceri de linia. Pretulu timbrului imp. reg. a 30 cr. pentru una publicare, e a se traimte deodata cu insertiunea, altmintrea nu se primescu. Unu nru singuritecu costa 10 cr. v. a.

REVISTA POLITICA.

Pest'a, 13/26 aprile 1866.

Portarea majoritatii casei reprezentantilor Ungariei in siedi'nti'a d'in 21. aprile fatia cu amendamentul Romaniloru, e dovada apriata ca magiarii sunt necorigibili, ca ei de la 48 inoce, n'au uitatu nemica d'in arrogantia si tendintiele de suprematesare si n'au invetiatu nemica d'in principiile egalitatii, fratietatii si umanitatii, cari resuna de la unu capetu pana la celalaltu alu Europei nostre civilisate si cari le porta in gura cu atat'a ostentatiune corifeii politice magiare spre amagirea celoru nepricepusti si spre a seduce — de s'ar pote — opiniunea publica a poporeloru Europei. Daca o pretinsune atatu de drepta si blanda in sine, usioru de implinitu, au fostu intempinata cu atat'a furore, precum fu nevinovatulu si cu tota crutiarea formulatu amendamentu a celoru 14 deputati romani, apoi trebuie se marturisimu ca nu avemu nici unu prospectu de impacatiune, atunci "basea d'reptatii si a fratietatii" d'in adres'a d'fetei sunt cursa, sunt insielatiune, sunt adeverata insultare. De cate ori se intempla ca vre unu representante romanu innaltia graiulu in interesulu nationalitatii sale, indata prea dreptii si preaiubitorii d'reptate si fratietate fratii nostri magiarii si dupa ei tota turm'a parasitiloru cari traiescu d'in cadiuturile acestui nume, saru cu turbare, spumegandu si criscandu a supra bietiloru romani, cari inca n'au facutu de catu numai inceputulu pretinsuniloru. Ce va fi atunci, candu cu privilegiulu desbateriloru a supra insu-si proieptulu de lege in cestiunea de nationalitate va sosi tempulu "ut paulo majora canamus." Noi prevedemu lupt'a care se va incinge, dar cu catu opusetiunea va fi mai inversiunata cu atatu noi vomu insiste mai tare intru pretinsunile nostre. Daca majoritatea casei va ocupa si atunci terenulu negatiunii precum se prognostica inca de acum, apoi si noi vomu tiene cu cerbicia la tote pretinsunile de dreptu pe basea egalitatii. Pre noi drepturi individuali nu ne multiamescu, acest'a o dechiaramu d'in capulu locului se o scie toti acei-a, cari si-facu ilusfuni de a ne pote amagi. — Se vedemu ce au scosu la lumina amendamentulu romaniloru si prin urmare ce rezultatu avu desbateru a supra lui. Ca totu deaun'a candu e vorb'a de unu lucru mai insemnatu, D. Deacu incepe desbaterile ca se dee dreptiune majoritatii casei. Asta data inca observu ca cererea formulata in amendamentu e o cauza a tieriei intregu era nu a nationalitatiloru, deci se se delaturedie. Intieptulu tieriei socotesce ca sofismele fie catu de intiepte sunt de ajunsu a ne convinge. Cumca caus'a e a tieriei, cine denega? Inse tier'a suntemu toti, cu tote nationalitatele ei, prin urmare caus'a e a totoruru nationalitatiloru d'impreuna. — Mai insultatorie au fostu cuvintele duoru Escelintie, cari ca persone nu preapacate partite liberali, voindu a capta binevoint'a casei si socotindu ca acest'a mai usioru se pote prin ultra magiarismu nationale, un'a d'intre ele D. Zsedényi (alias Pfannschmied) pretindea ca deputatii romani mai nainte de tote ar fi magiarii apoi numai, dupa acea li-ar ertu Dlu Escelintia, ca se cutedie a fi si romani, precatu adeca s'ar mai pote dupa minunatulu conceptu alu ilustrului si ilustratulu complexu nationale politice, alu carui-a parti ni-se concede a fi, dar nu actiunari, adause strigandu in parentese a dou'a Escelintie, d. conte Aponyi, ca si candu dlui si asociatii ar fi comperatu tote actiunile complexulu nationale. Venimu a roga pre nobilulu conte ca se binevoiesca a ni areta hrisovele prin cari noi esti lalti am fi desmosceniti d'in averea comune. Eca innaltele idei a le barbatiloru de statu, a le omeniloru guvernului, a le unu fostu vice-cancelariu si a le unu fostu jude curiale. A duobus disce omnes. Acestu rezultatu tristu alu desbaterii escate in cestiunea

amendamentulu are folosulu negativu ca cunoscemu parerile cele mucedu a le partitei ce se dice guverniale, cunoscemu ca centrulu cu indreptariulu seu d'impreuna, cu putiena osebire marturisescu totu acele-si luminate pareri principiali. Fatia cu acestu reu se mai ivi si inconvenientulu ca deputatii serbi, pote in poenamtionis combatura si ei amendamentulu Romaniloru, era D. Rudnyánszky si Cubiti'a acusera de prin Arv'a si Liptovi'a spre a combate interesele nationali ale alegatoriloru sei si inca, me Hercle, in numele tramitietoriloru sei. D. Cubiti'a e acelu famosu deputatu, carele cu alti asemene fortissimi viri facuse cunoscut'a motiune in cestiunea nationalitatiloru. Atunci indata, vedendu noi numele celoru 30 deputati, ne aduseramu aminte de darurile Danaidiloru si inceperamu a ne teme de ele, asta-ditendintia dlu Cubiti'a et consortes e chiara; motiunea loru au fostu era o cursa pregatita cu mana lunga si scopulu loru in viitoriu este de a paralisu actiunea Romaniloru in cestiunea de nationalitate, Evreulu celu neadormitu alu Ungariei. Avemu inse ca se constatamu portarea mai cumpetata a stangei, carea ca partita liberalu nu si-au denegatu cu totulu principiile neci in asta privintia. Ce e dreptu deputatii d'in stanga inca au cerutu delaturarea amendamentulu, dar au recunoscutu necesitatea de a se alege in comisiunea respectiva membri d'intre deputatii nationalitatiloru, numai catu provocau pre acesti-a la incredere in loialitatea casei. Deputatulu Ragályi cu negliobla si insolintia straordenaria incepu a vorbi despre deputatii romani ca si despre creature de a lui Schmerling, negandu chiaru si existintia cestiunei de nationalitate. Cuvintele cele nerumegate a le acestui deputatu n'au neci macaru meritulu originalitatii, ca-ci ele sunt o plagiatura d'in an. 1861. candu dep. Tisza László se facuse nemoritoriu prin inventarea acestei idei, bine ca de atunci s'a dedatu a fi mai cumpetatu. — Cestiunea de nationalitate esiste la Romani decandu existe apesarea loru nationale. Ea s'a manifestatu mai de multe ori in Transilvania. Rescol'a lui Hori'a, motiunile episcopiloru rom. Bobu-Adamoviciu, Lemeni-Mog'a, Adunarea de la Blasiu, ca se nu amintimu alte, sunt destule dovedi despre acest'a. A ignora greutatile, nu insemna a le delaturu; cestiunea de nationalitate trebuie deslegata si inca catu de curendu spre multumirea respectiviloru, ca-ci altmintrea ea va deveni totu mai ardiatoria si daca nu o va grabi d'feta a o deslega, voru deslega-o altii . . . precum bine observase D. Iokai intr'unulu d'in nrii mai recinti a diuariulu "Hon."

Despre motivarea amendamentulu Romaniloru si despre deplorabilulu incidinte intre Di. Babesiu si Gozsdu, vomu grai in Nr. viii. Afacerea prusso-austriaca e inca intr'unu stadiu nedeterminatu. Una scire electrica d'dto Berlinu 23. apr. incunoscentieza ca respunsulu Prussiei datu in 21. l.c. la telegramulu Austriei d'in 18. apr. cuprinde intre altele urmatoriele: "inarmarile Prussiei le-au provocatu miscarile ceteroru austriace catra fruntariile Prussiei. Indata ce Prussia va ave incunoscentiari autentice, ca inarmarile d'in partea Austriei inceta, va urma si d'in partea Prussiei miciorarea contigentulu de armata in acea mesura in care se va intempla desarmarea in Austria."

Sub rubric'a Romani'a publicamu cu viva placere si satisfacere unu regulamentu privitoriu la formarea unei societati literarie pentru determinarea ortografiei, gramaticei si dictiunarilui limbei romane, Ni s'a implutu inim'a de bucuria cetindu acestu regulamentu si suntemu convinsi ca intrunimu sentiemintele totoruru romaniloru candu esprimemu dlui ministru de culte si locutenintiei domnesce cea mai cordiale multietimie pentru acesta facta de atat'a insemnate. In privintia compunerii societatii ne vomu permite unele observari cu alta ocazione.

Diet'a Ungariei.

Siedi'nti'a publ. a casei repr. d'in 21. aprile.

Presied. Carolu Szentiványi. Protocolulu-duce c. L. Rádáy pe vorbitori i-insemna G. Ioanoviciu.

Cetindu-se protocolulu siedi'ntiei trecute se autentica.

Presiedintele anuncia, ca notariulu casei boeriloru b. L. Majthényi a adusu o scire de la cas'a de susu. La acest'a quae stor-ulu casei introduse pre Majthényi, care puse inaintea presiedintelui decisiunea boeriloru asupra proieptulu de adresa a casei reprezentantiloru. Luandu-se spre sciintia presiedintele dechiaru, ca se voru face despusetiunile, ca aceea catu mai curendu se se susterna la Maj. Sa.

Dupa aceea la propunerea lui Deák s'a decisu, ca in cas'a cea noua nu se voru tiene siedi'ntie pana in iuniu, apoi se raportu, ca Jacobu Rannicher deputatulu Sabiului si-tramise credintiunalulu, ce se si dede comisiunii permanente.

Paulu Rainer referintele comisiunii pentru socotile casei repr. fece aretare, d'in carea observamu, ca pe luna lui aprile ca spre se cere o suma de 67,455 fl. 33 1/7 cr.

Luandu-se inca cate-va petitiuni spre sciintia, veni la ordenea dilei raportulu comisiunii de 12 pentru agindele d'etali. (nrulu 27.)

Deputatii romani fecer'a una motiune, carea dede ansa la una desbateru infocata, ce duru mai bine de 2 ore; potemu dice, ca acelu aretatu romanii pe deplinu, ca si-iubescu intru adeveru natiunea, su-gat'a a se lupu pentru ea si a-i aperu drepturile cu vertute a innascuta romanului.

Motiunea romaniloru e urmatori'a:

"Considerandu ca cas'a in prim'a sa adresa a enunciatu, cumu ca in facerea legiloru pentru nationalitate, va tiene la principiile de dreptate si fratietate;

Considerandu ca nationalitatele ca totu atati-a factori esentiali si egalu indreptatii — sunt chiamate la o egale conlucrare intru deslegarea acestei cestiuni de mare importantia;

propunemu ca:

Comisiunea ce este a se esmite in caus'a nationalitatiloru — dupa momentositatea acestei cause — se se compuna cu drepta luare in considerare a totoruru nationalitatiloru d'in tiera si dupa proportiunea numerica a acestor'a."

Pest'a 18. aprile 1866.

Sigism. Popoviciu, m. p. Florianu Varg'a, m. p. Petru Mihali, m. p. Antoniu Mocioni, m. p. Ales. Mocioni, m. p. Sigism. Borlea, m. p. Giorg. Mocioni, m. p. Vinc. Babesiu, m. p. Ios. Hodosiu, m. p. Aurel. Maniu, m. p. Ioane Fauru, m. p. Sigism. Popu, m. p. Alois. Vladu, m. p. Alesandru Romanu, m. p.

Fr. Deák in o cuventare mai lunga vre se documentedie, ca acesta cauza nu e a nationalitatiloru, ci ea e a tieriei intregu, asiè dara motiunea romaniloru nu o pote aproba nice de catu, ci e de parere se se delaturedie cu totulu. (Aprobare.)

Iosifu Hodosiu. Onorata Casa! Io tienu cestiunea nationalitatiei de un'a d'intre cele mai urgente se mai ardente cause; io o tienu mai urgente chiar' si decatu caus'a afaceriloru comuni — si asiè aceea o asiu deslega mai antaiu si inainte de tote. Precumu unulu d'intre scopurile principali in fericit'a deslegare a causeroru comuni e impacarea cu tronulu, asiè scopulu deslegarei causei nationalitatiloru e impacarea intre sine a nationalitatiloru inse-si, amendou sunt de asemene necesarie pentru tronul, patria si natieni. Si io asiè credu ca pana candu caus'a nationalitatiloru nu va fi deslegata spre indestulirea comune a totoruru natiuniloru d'in tiera, pana atunci pace in tiera abiè si nice abiè nu pote fi; pana candu o natiune are privilegiu legalu, era usulu de limba celorlalte natiuni nu e asecuratu prin nimica — dar' prin nimica — pana atunci esa deslegarea afaceriloru comuni seu a ori carei alte cestiuni, esa dicu ori cumu, dar' deplin'a indestulire a natiuniloru d'in tiera staverita nu va fi

Fiacare natiune e gelosa pentru tesaurulu ei celu mai scumpu — pentru natiunalitatea si limb'a sa; fiacare numai aici si-afra si numai aci si-pote afla libertatea, si io neci nu-mi potu inchipui libertate fâra natiunalitate.

Sîmțulu natiunalu d'in ce in ce se desvolta mai tare. Amu recunoscutu acest'a, in prim'a adresa ce s'a subscernutu M. S. imperatului. La noi la romani, acestu sîmțiu e de odata cu victi'a nostra, a intre-cutu si e mai demultu anca si decâtu acelu tempu, candu istori'a a insemnatu despre noi că: „non tam pro vitae quam pro lingvae incolumitate certasse videbantur.“ Dar' in acest'a patria, mai numai dela 1848. se datêza inclinatiunea de regula de a deslegâ acest'a cauza de natiunalitate. Mi-aducu aminte d'in a. 1849. despre nescie puncte de ale lui Dragosiu, ce priviau pe romani — dar' aceste atunci s'au facutu, candu acumu erâ pretardiu. Sciu operatulu comisîunei dietali dela a. 1861. in privinti'a natiunalitatiloru; sciu că onoratulu deputatu Colomanu Tîsa cu ocașiunea desfîntiarei dietei de la an. 1861. a facutu o motiune, totu in privinti'a acestei cause: dar' tote aceste au romasu numai puncte, numai operate, si numai motiuni, pentru că tote s'au facutu numai in momintele cele mai de pe urma.

Io nu sciu câtu tempu va tienê acest'a dieta, dar' aceea credu că atâta tempu totu-si avemu câtu se potemu deslegâ acest'a cestiune. Dar' sê o deslegâmu cu totii impreuna; sê o deslegâmu cu totii cari sîntemu interesati la ea — sê o deslegâmu ca totu atâti factori ai natiunalitatiloru; caus'a pote fi a tieriei întregi ca atare, dar' caus'a este in prim'a linea a natiuniloru inse-si, si io nu tienu un'a cu aceea ce a disu d. Deak că natiunalitățile ar' fi membrii natiunei asiâ numite politice adeca a celei unguresci, ci tienu mai bine că natiunile sunt membrii sunt părțile constitutive ale tieriei, asiâ dar' ele ca atari au se conlucre într'u asemene la deslegarea causei natiunalitatiloru.

Se cautâmu domniloru in giuru de noi, si io cutediu a afirmâ că patri'a nostra in starea ei lacerata si abnormală de acumu, nu e alta decâtu o ruina (sgomotu) dar' o ruina domni mei care are unu fundamentu firmu, unu si durabile. Veniti cu totii in mesur'a ce ne compete, veniti si pe acestu fundamentu bunu, firmu si durabile sê edificâmu o patria noua, o patria in care cu totii se incapemu nu unulu de a s'u p'r'a celualaltu, ci unulu langa altulu, si toti la locul sêu, dar' sê conlucreâm la acest'a cu totii ca totu atâti factori. Veniti sê ne impacâmu noi pe noi insi-ne; veniti sê impacâmu natiunile tote d'in tiera — sê dâmu fia-carei ce e alu sêu, — si atunci domni mei tier'a, care ne e patri'a tuturoru va fi unu sufletu si o inima; dar' veniti sê o facemu acest'a câtu se pote mai curendu si sê o facemu cu totii. Sê nu fugimu domniloru d'inaintea unei cestiuni, cu care ne intelnimu in totu locul; sê o imbratișâm cu totii, si cu totii impreuna sê o deslegâmu — o natiune ca si alt'a se partecipe la deslegare ca parte interesante. Io votezu pentru motiunea ce s'a pusu pe mas'a casei ca adausu la raportulu comisîunei de 12.

V. Tóth pledêdia in contr'a motiunei, partenesce propunerea comisîunii, afirmanducâ aceea ar' trebui sê se staveresca in conferintie private.

Vinceniu Babesiu. On. Casa! Me voiu restringe la obiectulu de pe tapetu. Scopulu invederatu alu motiunii nostre e acelu-a, ca in comisîunea esmitenda in caus'a natiunalitatiloru sê fimu reprezentati dupa cuviintia, va sê dica, sê nu fimu ignorati. Acest'a pentru ace'a s'a facutu, că-ci amu esperiatu, că forte de multe ori amu fostu ignorati. (Strigâri: candu?) Amu fostu forte de multe ori ignorati in atari locuri, in atari comisîuni, cari su-régnicolari.

On. Casa! Cûgetu, că nu e nimene in cas'a acest'a care ar' negâ esîstinti'a nostra natiunale, era daca avemu esîstinti'a nostra natiunale, si e recunoscuta in patri'a acest'a, că Ungari'a nu ar' potê fi fâra noi, ace'a ce e acum'a, Ungaria întreaga, adeca dacă suntemu faptoru in tiera, atunci cutediu a afirmâ, că ori ce consultâri sê se intemple despre lucrurile tieriei, decumva on. casa voiesce ca acele se fia esprimerea fidela a tieriei, trebue sê fimu acolo si trebue sê fia acolo si esprimerea nostra adeca deputatii nostri. (Strigâri: dacă aici-su). Dacă aceea lipsesce, atunci asi dice d'in partemi, că natiunalitățile ar' potê dice, că se intempla de noi fâra noi, pentrucă on. casa! nu se pote ignorâ, că natiunalitățile in afacerile tieriei pe totundeni su-interesate, — si fiindcă esperiâm, că acest'a nu se considerêdia, si fiindcă ne tēmemu, că nice aici nu vomfi considerati, unde e vorb'a chiaru de regularea legale a esîstintiei nostre; — dreptu aceea eu credu că pretensiunea acest'a a nostra e forte justa, — si aceea nu o credu, că prin acest'a s'ar' causâ ce-va neincredere, că-ci atunci si fiint'a nostra aici inca ar' fi neincredere, fiindcă si aici suntemu reprezentati; si dacă acesta reprezentatiune a nostra n'a stricatu integrității tieriei, spunu: că nice aceea ce propunemu nu-i va strica.

Aceea e una espresîune forte moderna, că „nu potemu astringe pe nimene la încrêdere,“ inse acest'a e unu conceptu forte mobile, fiindcă odata se dice „incrêdere“ era de alta data „capacitate“ si ambele le condițiunea de la acei-a caroru — baremu cum s'a dovedîtu pana acuma-li-au fostu in interesu a ne ignorâ, si noi am esperiatu, că ori unde a fostu vorba despre romani — de comunu sêu nu s'a alesu nimene d'intre noi, sêu s'a alesu unu atare, care e cunoscutu de comunu, că nu se tiene de cei mai buni, cei mai credîntiosi romani. (Sgomotu mare, contradicere, presiedintele clopotesce).

On. casa! Am esperiatu forte de multe ori, că Ungari'a întreaga are antipati'a câtra unii individi magiari, pe cari nu numai corporatiuni, ci chiaru si Maj. Sa i-au donatu cu încrêdere, d'in acea simpla cauza, că au presupusu despre d'insii, că nu su unguri buni.

Acum, dacă e iertatu ungurulu a argumentâ si a se declarâ astufeliu, atunci cugetu, că totu acest'a stâ si despre alte natiunalități, si'n desiertu am negâ, că-ci vedemu d'in esperinti'a de tote dilele, că este cauza spre acest'a, că adeca, precum nu totu ungurulu nu este de-o potriava, asiê nu e neci totu romanulu de-o potriava (Ilaritate, sgomotu.) Chiar' pentru ace'a, fiindcă noi cu securitate ne potemu provocâ la ace'a, că noi pe ungurii cei buni si destinsi, cari posedu încrêdere a rasei unguresci i onorâmu si-i donâmu cu încrêdere nostra, — chiar' pentru ace'a cugetu, că e drepta pretensiunea nostra, ca in câtu-va sê se iae in considerare asemene pretensiuni a le nostre si d'in partea unguriloru, si chiar' pentru ace'a credu, că ori câtu am negâ, totu-si motiunea nostra e logica si necesaria si eu numai asiê m'asiu potê odihni cu declararea onoratei case, dacă ace'a ar' fi indreptata intr'acolo, ca noi la tota intemplearea in comisîuni si mai alesu in comisîunile, cu cari ne ocupâmu acum, sê fimu reprezentati dupa momentuosetatea causei si amesuratu intereseloru causei.

De altmintrea acest'a ni se pote si negâ, pentru că maioritatea este in contr'a nostra, dar' abiê credu că ni s'ar' potê negâ ratiunalminte. (Aprobare, Sgomotu.)

Eduardu Zsedényi vorbesce contr'a motiunei rloru in tonu mai multu arrogantu decâtu parlamentariu si dice că romanii cu acesta propunere si-iau o pusetiune ca de trimisii unei natiuni fatia cu tremisii altei natiuni, precandu ei nu suntu alta decâtu reprezentanti ai întregi natiuni unguresci si mai antâiu suntu unguri apoi romani (Hodosiu s'inca câti-va romani intrerumpu pre vorbitoriu dicandu; „negâmu că am fi unguri; suntemu romani!“)

Sam. Bonis inca tiene caus'a natiunalitatiloru de un'a d'intre cele mai dorerose rane si asta rana s'ar' potê vindecâ cu încrêdere imprumutata; e in contr'a motiunei, asemene si P. Kubitz, care între altele dise că pre romani numai ambitiunea i-au condusu de a face motiunea de sub cestiune.

N. Ragályi vorbindu contr'a motiunei i suspiciuneza pre romani, că ar' fi deregatori inca de pe vremile lui Bach si Schmerling (Hodosiu lu-intrerumpe si dice: „nu e dreptu, protestezu“) si numai pentru ace'a si-redica totu meru conventulu in cestiunea de natiunalitate.

N. Ujfalusy dice că spiretulu motiunei romanesci ar' fi ace'a, că maioritatea, care chiar' nu se tiene de natiunalitatea romana sê o iae in bnna considerare si in estu intielesu n'ar' fi in contr'a motiunei.

Mantuîu Gozdu. Mie-mi pare rêu d'in anima, că acesta motiune in sine atâtu de nevinovata a causatu astfeliu de esacerbare (catranire), ce credu, că n'ar' fi causatu dacă intru aperare-i nu s'ar' fi intrebuintiatu cuvinte neghiobe; intr'adeveru totu-si e dreptu ace'a că nu-e mai mare inamicu de câtu amicul neghiobu (Ilaritate, aprobare, s'ntielege d'in partea unguresca). Eu motiunea precum s'a facutu si precum e scrisa, o vedu de acceptabile; dar' nu me miru că ace'a precum a fostu esplicata a causatu mare inversiunare. Sê me ierte onorat'a casa, că sum silitu a trece la person'a mea (s'audimu) si aci serbatoresce provocu pre d. Babesiu, sê-mi spuna, cine e acelu rêu romanu, pre care casa s'a indatenatu a-lu alege in comisîuni, pre candu pre romanulu celu bunu nulu alege? (Aprobare, s'ntielege). Eu o declaru că desi am avutu norocirea a fi alesu intr'o comisîune pré respectabile, totu-si nu vreu a luâ pre mine titlulu de „rêu romanu“ că o declaru inaintea a tota lumea că pre tota circumferinti'a (rotundimea) pamentului mai bunu romanu si mai bunu patriotu unguru că mine nu esîste. (S'o mai spunemu, că aici inca a seceratu Gozdu aprobâri viue d'in partea casei unguresci?) E'adeveratu, că pre alte câi amblâmu a ferici natiunea romana, pre câi cu totulu diverse si eu puiv votu, că pre acea cale, nu me voiu intorce neci odata, fâra dorescu si me rogu la Dumnedieu, ca elu (Babesiu) sê se ntorca pre căile mele. (Era pla-

cere, si inca sgomotosa.) Arunce-si ori care ochii pre mapa si va vedê, că acelu romanu, care atitia natiunea romana la continua inimicitia contr'a unguriloru, acelu e celu mai mare inamicu alu natiunei romane si dacă are numai unu picu de esperintia de vietia si lume, se va convinge, că frecârile între unulu si altulu, scurta vietia la amendo; pentrucă dacă piere asta-di ungurulu, mane romanulu va peri. (Aprobare) Repetiescu dara, că nu vreu a luâ pre mine inaintea lunei aceea suspiciune, ca si cum-va dora eu asiu fi acelu „rêu romanu“; eu pre mine me tienu de bunu romanu. Sê se dechiare dara d. deputatu Babesiu, care e acelu rêu romanu, care se lasa totudeun'a a se alege prin unguri; numesca-lu pre acelu, că altmintrea — nu vreu a fi fâra respectu inaintea casei — dar' pe alta cale i voiu spune numele (Inc'o aprobare.)

Vinc. Babesiu. Onor. casa! Asiê crediu că-su detoriu cu respunsu condeputatului Man. Gozdu. Eu acele ce le-am disu despre romanu rêu si unguru rêu, asiê le-am luat precum le esperiâm in tote dilele si le-am espertu mai alesu in trecutu. Me provocu la trecutu, dar' neci in minte nu mi-a fostu că d. deputatu Gozdu ar' fi rêu romanu (Sgomotu, cine e dar' acelu?! presied. trage cu clopotielulu), d'in contra pre dlu Gozdu lu tienu si l'am tienu totudeun'a de bunu romanu. Asiê credu, că in parlamente nu-e datena a numi persone (Sgomotu dar' neci a suspiciunâ!) si ori decâte ori in asta casa s'a facutu provocare la certe persone, acele neci odata nu s'au numitu; pentru ace'a eu provocandu-me la esperintia, ce asiê crediu, că ori care membru d'in acest'a casa o a potutu face ca si mine — nu voiu numi persona si neci nu-su detoriu a o face acest'a; de altmintrea acelu neci nu este între noi si neci n'am disu, că ar' fi aici. (Ilaritate) Eu ce-am disu, n'am preceptu despre o anumita persona d'in acest'a casa si chiar' pentru ace'a asiê crediu, că ast'a n'are nime dreptu de a o interpretâ asiê. O repetiescu, nu tienu că ar' pretinde parlamentarismulu, ca sê se numesca vre-o persona.

Sig. Borlea. On. casa. Anca in siedinti'a d'in 22 lunei trecute amu indrasnitu a rogâ cu tota onorea pe onorat'a casa ca pentru odihirea tuturoru locuitoriloru d'in tiera sê bine voiêasca a fi cu cuvenita atentiune spre aceea, ca natiunalitățile sê fia reprezentate in tote comisîunile ce se voru alege; dar' cu dorere a trebuit sê observu, că chiar' atunci in acea di in trei comisîuni, ce s'au alesu, dupa câtu mi-aducu aminte d'intre natiunile nemagiare neci unulu, era d'intre romani chiar' sciu că neci unulu nu s'a alesu.

Prin urmare, de si forte pe scurtu, dar' cauta sê vorbescu, si se partinescu d'in totu sufletulu motiunea facuta de noi; si o partinescu antâiu chiar' d'in motivulu ce amu adusu mai insusu, si a dou'a pentru că dupa parerea mea barbatii de diferite natiunalități sciu si potu se scia mai bine poftele cele juste, difi-cultățile si dorerile natiunei d'in a carei sînu suntu; asiê dar', deca in comisîunea pentru natiunalități se voru alege barbatii si respeptive deputatii diferiteloru natiunalități, nu incepe neci-unu dubiu că cu ocașiunea pertraptarei acestei cestiuni momentose in comisîune, acei deputati desfasiurandu cu profunda cunoscintia pretensiunile, poftele si dorerile natiunalitatiloru, si asiâ operatulu loru venindu la pertraptare aici in casa, — aceea cauza cu multu mai usioru, mai in scurtu tempu si cu resultatu mai fericitu s'ar' potê deslegâ. Deci repetiescu că partinescu motiunea. Si acumu sê-mi fia iertatu a face unele observatiuni la unele insînuâri ce cu dorere amu auditu asta-di in asta casa facându-se destulu de fâra tactu de câtra unii vorbitori, acusandu pe alții că ar' fi Bachisti si Schmerlingiani. Observu adeca aceea, că cu astfeliu de insînuâri, nu ne vomu capacita unii pe alții neci odata; alte arguminte ratiunali bucurosu ascultu, că aceste ne-ar' potê duce la scopu, dar' insînuâri nu ascultu neci-odata, pentru că pe candu suntu nedrepte, pe atunci causêza numai esacerbatiuni. De altmintrea dechiaru că astfeliu de insînuâri si insultâri nice pe acei barbati, câtra cari a fostu indreptate acele*) neci candu nu ne voru inspaimentâ de a ni aperiâ caus'a si de a ne spune totdeun'a liberu si fâra reserva opiniunile in ori ce afâcere ne-ar' ocupâ. (Sgomotu.)

Andr. Medanu. Onor. casa! In reportulu comisîunei de 12, care acum e sub pertraptare, se cuprinde urmatoriulu principiu: că la alêgere membriloru de comisîuni, sê se iae in consideratiune cunoscintia de specialitate si inclinarea deputatiloru, prin ce se recunosc: că nu toti deputatii posedu intr'o forma cunoscintia lucruriloru, si nu toti au intr'o forma aplecare la tote trebile, despre acest'a nu s'a indoitu casa. Motiunea de sub intrebare nu e altu ce-va decâtu țiparierea mai ampla, — in privinti'a causei acestei-a, — a principiului acelu acceptatu de comisîune, nu se pote dara întimpinâ cu neincuvintiarea casei.

Eu concedu: că toti deputatii au si precepere de lucru, si inclinarea pertractarea causei acestei-a; dar' credu că si onorat'a casa mi-va concede că bar-

batii de nationalitate nemagiara au mai mare inclinare. (Sgomotu, „nu stă.”)

Cum că nedelegarea întrebării de nationalitate casiuna o rana usturatoria in sinulu țierei, e recunoscutu si prin acea că se face dispusetiune: ca caus'a acest'a indata dupa asiediarea causei trebiloru comuni s'e se iae la pertraptare.

Cumca aici e vorba despre o vindecare durabile a ranei pomenite, despre acea inca nu e indoiela.

Cu ocașiunea desbaterilor de verificatiuni s'a ivitu o diferentia mare de pareri in acea privintia: că cari se potu numi p'arti in casu candu se opuma alēgerile; aici nici despre acea nu pote fi nici o indoiela că ore care e partea suferitoria, pre care o ustura mai tare ran'a nedelegarei; fără nici unu dubiu locutorii țierei, cari nu sunt de nationalitate magiara sunt partea suferitoria.

E justa dara pretensiunea deputatoru de nationalitatea romana; ca in comisiunea acea, care va fi chlamata a tiene consiliu preliminaru si a gafu proiectu: pentru delaturarea rēului, prin deslegarea drepta a întrebării acesteia, s'e fie alesi barbati de nationalități diferite.

S'e nu ne suspiciunāmu unulu pe altulu, candu ne exprimem dorintiele, s'e nu ne poreclim de Bachiani si Schmerlingiani, precum s'a intemplatu acum, că asiā ce-va nu duce la contielēgere.

De altmintea Schmerlingu e unu barbatu bravu (sgomotu mare) ca barbatu de statu a avutu acea gresiea că si-a ultraiubitu natiunea sa si pentru eluptarea egemonii acesteia ar' fi concentratu tota lumea la Viena. . . .

Motivatorii nu cadu in gresiea venarei de asemenea tendintie, fiindu că motivulu nu e pentru dreptulu unei nationalități, ci pentru drepturile totoror nationalitatiloru. Cu totii trebuie s'e ne padimu ca s'e nu cademu in asemenea gresiea ca acea alui Schmerlingu.

Deci fiindu că, precum m'am exprimat mai susu motiunea de sub întrebare, e conforme principiulu adoptatu prin comisiunea de 12, si afara de acea justa, sum pentru primirea motiunei.

Mai vorbira Rudnyānsky, Szentkirályi, Ráday, L. Tisza, Em. Ivánka, si serbii amintiti in nr. tr. sub rev. pol. contr'a motiunei, era Aureliu Maniu si Flórianu Varga pentru motiune apoi urmā Al. Vladu, care infranse nefundatele insultāri a unoru dep. magiari in urm:

Aloisiu Vladu. O. casa! Nu voiu s'e v'ersu oleiu pe focu, nice nu voiu s'e escitediu infocarea disputeloru, ci mai bine a o molcomi. Totu-si candu-mi ridicu cuventulu, de si vediu, că casa si-a pierdutu paciint'a, me semtiu indemnatu prin acea detorientia, care mi sioptesca, ca s'e respondu unora d'ntre condeputatii antevorbitori. La objectu insu-si nu voiu a vorbi, nu voiu atinge de astadata nationalitatea, nice nu voiu cuventā despre ea, fiindcā la acest'a se va da ocașiune mai tardiu, nu voiu acest'a cu atātu mai putienu, că-ci o mare parte a membriloru casei studiandu-o acest'a cu de adinsulu, eu credu, că la tempulu s'e si voru aplicā studiulu loru spre deslegarea receruta a întrebării acesteia. Disput'a a fostu cătu se pote via, entusiasteca, ba potu dice si amara. De si su-silita a dechiarā, că mi-plecu capulu inaintea vorbiriloru tiente in unu modu parlamentaruu si plinu de serio-sitate, cum au tiente: Bonis si Ladislau Tisza si alti condeputati ai mei, pe cari nu voiescu a-i insirā aici, de alta parte trebuie s'e constatediu fapt'a acea, cumcā cuventāriile unoru deputati au facutu asupra-mi impresiune neplacuta. (S'audimu!) Cu deosebire la vorbirea condeputatulu Zsedényi me dechiaru, că tonulu, in care a fostu acea adresata cătra noi, n'a fostu tonulu unui deputatu independēntu indreptatu cătra deputati independēnti. In cuventarea lui stā si expresiunea respectīve negarea, că noi in lin'e a d'antātia nu suntemu romani, ci magiari si reprezentanti magiari.

Dloru! Eu dau ori carei nationalități acea ce-i compete, si nu potescu, ca magiarii s'e fia romani dar' nice de la mine nu potesca nimene s'e nu fiu romanu. Pe langa tote aceste su-fiu credintiosu alu Ungariei, acest'a o am doveditu in tempuri grele, candu multi magiari n'au avutu curagiulu a da peptu acolo, unde am datu eu. Eu sciū acea, că sub natiunea politica se intielege cea magiara (intielegu ei, ungurii, dar' eu nu vreu s'e sciū de acele, Corect.) acest'a inse nu conditiunea, ca acelui-a, care nu se tiene de natiunea genetica magiara s'e si denega si escamoteze chiaru si dreptulu de nationalitatea propria.

Celalaltu oratore cui i-sum detoriu cu respunsu e condeputatulu Ragályi. Elu asemine in locu de argumente aduce nescari invinui, care nu se potu intrebuintia in parlamentu. Dupa parerea mea invinuirile si suspiciunile nu su-argumente. Acele se potu intrebuintia de arme, dara acele totudeun'a su-tempite, si de multe ori nu-lu ajunge pe acel'a, cătra cine su-indreptate, ci pe acel'a, care le intrebuintiedia. Acestu deputatu dise, că acei-a, cari au pusu d'ntre noi mo-

tiunea acest'a pe mes'a casei, pentru acea au facutu, fiindcā su-omeni de ai lui Bach si Schmerling. (Sgomotu. Ragályi intrerumpe: Nu e dreptu, n'am disu asiē.)

Că-ci de acolo că cine-va a servitu sub Bach s'e Schmerling nu urmeza ca s'e abusedie cu incederea, carea au avutu concetatiunii lui fatia cu elu atunci, candu l'au alesu.

Condeputatulu Kubicza inca se folosese de arm'a suspectiunarei, si inca a unei suspectiunari forte amare. Suspectiunarea acest'a este inca dupla: fiindu-cā a disu mai antāiu, că pre unii d'in noi ambitiunea neindestulita ne-a adusu la acea, ca s'e dāmu motiunea acest'a. S'e me ierte on. condeputatu, dar' nu ambitiune ne-a adusu la aceea, ca s'e dāmu motiunea acest'a. S'e me ierte on. condeputatu, dar' nu ambitiune ne-a stimulat pre noi spre aceea, precum, credu celu pucinu, că nici pre elu nu l'a impintenatu ambitiunea atunci, candu a proiectatu in trebile nationali esmisiunea unei comisiuni. Ce se atinge de person'a mea, o potu spune siguru, că eu n'am fostu condusu de ambitiune, pentrucā neci nu m'am presentatu intre acei-a, cari voiescu a fi alesi in ore care comisiune. A disu mai incolo on. deputatu, că unii voru a folosī de instruminte atitiarile nationali, spre a se potē innaltia pe scar'a deregatoriiloru. S'e mi ierte on. deputatu, dar' eu credu, că insu-si elu vede, că argumentulu acestu-a e cum se pote de debile, si nu apesa nemica, fiindu că daca cauta la barbatiu guvernamentalu, a buna-sema si elu insu-si se va convinge, că acei-a nu iau de cinosura agitāriile nationalitatiloru spre a redicā pre cine-va pe scara, fără numai capacitatea respectivulu. (Contradicere). Si nationalistii cei zelosi nici pana acuma nu s'au pre promovatu, era de fatia neci decātu nu, si asiē nu stā aceea, că anteluptatorii pretensiuniloru nationali aru dorī s'e sperā prin acestu pasu alu loru vre o innaintare, dar' nici nu este esemplu, că numai pentru aceea, se fia innaintatu cine-va, pentrucā se tiene de care-va nationalitate, (Sgomotu. Contradicere), desī chiaru i lipsesca calificatiunea receruta. La motiunea nostra facutu cu scopu ca s'e potemu fi representati precum se cade in comisiunea ce se va denumi pentru pertractarea nationalitatiloru, respectīve pentru afacerile nationali, noi n'am fostu condusi neci de unu interesu propriu, fără de detori'a acea santa, ce o avemu cătra alegatorii nostri. Binevoiti a crede, că alegatorii, cari ne au tramisu aici, daca n'am fi fostu de nascere romani, si daca n'amu avē calificarea receruta, a buna-sema nu ne aru fi alesu: pentru acea suntemu detori a li aperā interesele, ca s'e nu ni arunce nimene pe ochi, că am vendutu cu usioretate s'e n'am aperatu destulu interesele loru cele mai sante.

Asiē dara eu sciū, că objectulu acest'a, precumu a disu si deputatulu Hodosiu, e o rana ardiatoria, si chiaru de nu scieām acest'a nici odata, asta-di me convingeām. Sum inse convinsu si despre aceea, că florea intielegintiei Ungariei siede aici la olalta, si cumca corporatiunea acest'a constatatoria d'in barbatiu eminintu va avē nu numai constantia receruta, ci si ratiunea, ca s'e se deslege odata nodulu acest'a intr'adeveru gordianu. Pentru acest'a motiunea nostra de acum'a s'ervesce de una chiaie.

Unii, precumu si condeputatulu Zsedényi, au disu, că acea e ascernuta in unu modu pretensiv. Eu o. casa! in cătu o am cetitu odata, fiindcā la conceperea si primirea ei nu fui de fatia, asiē credu, că stā între marginile cuviintiei, si nu e scrisa in tonu pretensiv, ci optativu, dupa cumu potesce stim'a cătra acesta onor. casa. Eu dara partinescu motiunea.

Dupa ce mai vorbira căti-va deputati un-guri (se 'ntielege contr'a motiunei romaniloru) s'e procese la votisare prin scolare. Tota casa, afara de romani, se scolā pentru raportulu comisiunei de 12, care s'a primitu in tota estinderea lui, nepartenindu motiunea romaniloru neci baremi unu neromanu.

In siedinti'a de luni (23 apr.) se petractara nescari verificatiuni; presiedintele suscrise adres'a si o trimise ca s'o suscrie si presied. casei de susu spre a se inaintā la M. S. Siedinti'a urmatoria va fi Joi in 26. aprile.

Cuventarea
ce a tienteu presiedintele casei superiori, Tavernicululu b. Paulu Sennyei, in siedinti'a d'in 18. apr. (Capetu.)

Scopulu principale, ce guvernulu lu aveā inaintea ochiloru la emiterea manifestulu d'in septembrie, a fostu acest'a, că, după ce provinciile de d'incolo de Lait'a se affā in o atare stare constituțională, care cuprindeā deplin'a negatiune a dreptulu de statu un-gurescu, inainte de tote trebui acest'a piedeca s'e se delatureze si cu privire la Ungaria s'e se statoresca punctulu de manecare si respectīve o base comune de dreptu in sanctiunea pragmatēca. Alu doilea pasiu, care servi direptiunei regimulu de complimentu, e de

a se affā in intregirea dietei un-guresci. Eu nu voiu se lingusescu innalte case cu sperāri esagerate, in respectulu acest'a dorintiele natiunei nu se potu impacati stulu deplinu. Uniunea transilvana impacatiunea cu Croatia inca nu su-fapte complinite, fapte complinite, dupa parerea mea, potu deveni numai atunci, daca va succede impacatiunea intre diet'a ung. si Maiest. Sa, si țierele sorori si voru affā asigurarea intereselor sale proprie in afacerea principale comune. Atāt'a inse e securu, că salutāmu in miediuloculu nostru pre fratii nostri ardeleni, ce se atinge inse de Croatia, stāmu la pragulu indestulirii dorintiei nostre, ca pre calea invoielei imprumutate, teritoriulu coronei stlui Stefanu s'e se restaureze in deplin'a sa intregitate (Aprobare). Si dupa ce am trebuit s'e pasimu inaintea dietei cu convingerea, că postulatele legalității formali ni lipsescu, — pentrucā acest'a nu se pote negā — ne indestuliram si ne molcomiram sentiulu constituționalu cu acea, că legelatiunea natiunei nu i s'a sustienutu influint'a-i constituționalu nedependente si nescirbata numai cu privire la deliberearea afaceriloru sale proprie, ci si cu privire la acele ralatiuni, cari atingu afacerile comune a le imperiulu; nu numai colucurarea constituționalu, ci ca unu semnu alu incederei immarite si initiati'a s'a strapusu dietei un-guresci.

Si acum veniu la momentulu, in care, s'a emisu pre'naltulu rescriptu reg. la adresele dietei. (S'audimu!) Repetiescu, că nu me redicu spre aperarea acestu rescriptu, de si vreu s'e am parte d'in raspundiabilitatea lui. Voiu numai s'e dechiaru pre scuratu, că regimulu a fostu de acea parere, că in acestu stadiu alu pertratariloru dietali politica cea mai buna este, a esprime cu tota sinceritatea inaintea țierei si a dietei, cari suntu greutatele, cari stau in calea restaurarei legalității (aplausu), in sperare, că diet'a apretiuindu aceasta sinceritate si cumpenindu aceste ingrigiri, va ajutā la alinarea acelor'a si prin acest'a va innaintā dorintiele nostre fierbinti cu privire la stările legali si le va apropiā de realizare.

Daca cercāmu anele istoriei nostre, si de nu ne vomu reintorce la casurile vechi, candu de multe ori natiunea stā cu mana armata fatia cu principele s'e, dacă considerāmu epoca d'in urma a vietii nostre constituționalu, affāmu funtele deselorū vētemāri in acea, că inielesulu literalu alu legiloru nostre n'a fostu totu deun'a conformu cu pretensiunile stariloru faptee, si aceste stāri între regimul si natiune nu s'au lamuritu destulu. (Asiē e!) Regimulu s'e indestulita a tiene scōtela la relatiunile faptee cu ore care aparitiune a legalității, natiunea inse cercā scutulu drepturiloru sale in opumarile legistice a acestorū vatemāri, si nu acolo, unde ar' fi aflatu o securitate duratoria, adēca in impreunarea duratoria si sincera a legiloru nostre patriotice cu relatiunile si interesele faptee.

Dupace acum de nou e casulu între corona si natiune, cătu suntu avisate la contielēgere imprumutata, d'in parte-mi nu dorescu nimicu mai tare, decātu ca acesta impacatiune in viitoriu s'e nu deē ansa la neci unu feliu de ne'ntielēgeri, si ca acest'a (impac.) basandu-se pre multiemire si sinceritate imprumutata, s'e rezulteze atari stāri, in cari corona si natiunea intr'o forma s'e si afie garanti'a si indestulirea drepturiloru si intereselor sale. (Aprobare.)

Inse că acest'a s'e se pota intemplā, prim'a detoria a guvernulu, care a implenit'o si o va implenit, este a aretā in tote, greutatele acele, cu cari suntu impreunate legile d'in 48 in privintia guvernulu. Acest'a n'a crediutu, ce-e dreptu, că prin acest'a ar' fi delaturate tēmerile natiunei; inse elu (guvernulu) n'a crediutu neci acea, că diet'a in explicarea sincera a acestorū greutāti cuprinsa in rescriptu, va affā imultirea tēmeriloru sale.

La acestu locu mi-iau voia a face pre in. casa atenta la una impregiurare. Gratiusulu rescriptu regescu, s'e a fostu rēu inielesu, s'e a datu ansa la una suspiciune, care, potiu dice cu tota securitatea, e ne'ntemeiata. (Aprobare). Am auditu in acesta sala dicēndu-se si si adres'a reprezentantiloru se pare a fi datu ocașiune la exprimerea tēmeri: că guvernulu prin acestu rescriptu regescu ar' vre s'e faca unu pasu inderetru, că guvernulu prin acestu rescriptu negandu dorintiele natiunei de independēntia si esistintia ei nationala, ar' dori a repune in vietia vechia forma de guvernamentu dicasteriale, cu unu cuventu aceastare, despre a carei ne'trainicia e convinsa natiunea. Inse cura convingere si sperare, că nu voiu fi desavatu, potiu spune inaintea innaltei case cu tota securitatea, că intentiunea acest'a statu de parte de guvern, candu a conceputu rescriptulu, si si acum stā de parte de elu. (Strigāri, S'e traiesca!)

Si acum apropiandu me de capetulu vorbirei mele fie-mi ertatu a esperime inaintea in. case si a natiunei unu suatu binevoitoriu, si a spune parerea mea. Maiest. Sa, guvernulu, natiunea si reprezentanti ei, diet'a, porescu intr'o forma restaurarea posibilu a stāriloru legali.

(Aprobare.) Una impregiurare lucreza aici impiedecandu si ace'a este, că, de ore ce e cu nepotnția a restaură legalitatea in tota curatien'ia ei, ambii factori trebuiesc impaciuiti; pentru că eu nu-mi potiu intipui o nenocire mai mare, decâtu candu s'ar' intruduce asta-di form'a de guvernamentu resbonsabile fâra de a se intemplă acést'a cu deplin'a leniscire a coronei si fâra de a fi diet'a in chiaru despre cerculu de activitate ce ambii factori recunoscū aceste forme guvernamentali. (Aprobare.) Prin o atare improvisare s'ar' deschide us'a si port'a ne'ntielegeriloru si periceloru si nime n'ar' potē așu supra-si respundibilitatea despre acést'a (Aprobare). Noi vomu ajunge asiē dar' mai nainte la stârile legali, daca lucrandu cu diligenția la afacerile comuni, vomu lenisci pre Maiest. Sa cu privire la tote obiectele, cari s'au propusu dietei cu francheti'a receruta; daca cu sentiū loialu vomu da mana monarcului, care vre a indestul dreptele pretensiuni a le natiunei pre langa garantarea teritoriului si a intereseloru imperiului sēu estinsu, si vomu face si noi legalitatea-possibile.

D'in partea guvernului numai atâta potiu spune, că elu in tota leniscea, si cu resolutiune tare va urmă pre carărea observata pan'acum, si opumandu cu tota energi'a greutățile sengeratece, va staru prin mediulocire dupa terenulu, care prin impacatiune imprumutata pote duce tier'a pe calea legalității. Resultatulu depinde in multe privintie si de la coluarea dietei.

La intrebarea de natiunalitati.

(Inchiare.)

Dar' provedinti'a asiē a voitu ca opulu acést'a, de altmintrea maretu inse totu-si umanu, inca sē nu fia perfectu, si pentru ace'a acum a vēritu in fundamentu pētr'a ace'a, care la tōte clatinarile, stirnesce dubietāti in sīnulu fiiloru patriei, in privintia sustārei sīgure a edificiiului.

S. Stefanu in suaturile date fiului sēu Emericu, a cuprinsu si urmatoriele cuvinte: „unius linguae, uniusque moris regnum est imbecille et fragile.“ Sentinția mare, si innalta. Numitulu principe si-intipui omēni, ca pre unii, cari pasindu pre calea indegetata de Salvatore se voru imbratisiā, fâra nici o destingere, si sīmbolulu nu li va fi altulu de cātu: „Dum dieu si Patria!“

Facultatea lui inse inca a fostu numai umana, pentru ace'a n'a prevediutu, că odeniora va sosī unu tempu, candu acestu suatu frumosu, care e tiesutu ca unu firu rosu prin evolutiunea nostra politica, si care urmatorii l'au tēnutu fidelu, lu-va demintī pote esperinti'a.

Prin ace'a că constitutoriulu stārei eclesiastice a patriei nostre a dusu natiunea in sīnulu besericii crestine apusane, mare parte a mantuitu tier'a de vicisitudnile, cari au ajunsu pre beserica resaritena, si poporele tienetorie de acést'a; candu de alta parte intruducerea limbei latine, la olalta cu relegiunea, si gonireea limbei stramosiesci d'in sālale de consultare, si d'in literatura, peste atâte secle a buna sama nu se pote privi de cascigu. Factorulu celu mai principale alu marimei Francei e: unitatea limbei. Germania si in starea sa inbutialita e destulu de potīntē pentru că unitatea limbei e o legatura forte tare.

Fortarețiile frumosei constitutiuni angle s'ar' fi ruinate pote de multu, daca parlamentulu l'ar' constitui eleminte poliglote.

Rus'ia detoresce poterea-i estinsa mai cu sama devisei: „unu staulu si unu pastoriu.“

Dar' sunt si esemple contrarie. Elveti'a de trei natiunalitati si pre langa ace'a, că e mica, e destulu de tare fiinducă poporatiunea-i constitutiunalminte libera. Sub aripele staturilor americane, d'in tote părțile corourgu omēni de relegiune si natiunalitate diferita, legatur'a democratica i tiene pre toti la olalta.

Avemu dara si noi in caosulu evineminteloru o facla luminatoria: „libertatea constitutiunale.“ De ar' urmă totu insulu, care locuesce pre pamentulu patriei, aceste lumine farōtice, care ar' scote nai'a nostra d'in valurile marei la limanu.

De ar' intielege cu totii scopulu si importantia suatului lui Stefanu, care stā intr'ace'a: că poporele diferite numai ide'a libertatei comune le pote durabilu intrunl.

Atâte am aflatu de lipsa a dice in ajunulu deslegarei cestiunei de natiunalitate inchiandumi sirurile nepretensive cu urmatoriulu pasu d'in adresa de la 1861: „Noi voimu a ni desvōltā si asecurā vietia nostra con-

stitutiunale pe temeiulu perfectiei egalitati de dreptu. Voimu ca in folosirea perfecta a drepturilor civile neci relegiunea, neci natiunalitatea sē nu faca destingere intre concetienii patriei si voimu ca pretensiunile de natiunalitate a fiiloru patriei de alta natiunalitate in tote in cātu numai sē pote efeptul fâra imbucatialirea tieriei si jertfirea independēntiei, sē se asecurē prin lege.

Transilvani'a.

De langa scâldele Giogiului infer.

☪. Candu am conceputu eu articolulu publicatu in Nr. 21. d'in a. c. alu acestui pretiuitu diariu, am cugetatu d'in capulu locului: că va fi urmaritu de observări, dar nu inse asiē meritate ca cele facute de D. (Dr.) in Nr. 23. Si cugetam acést'a, nu d'in alta cauza, ci sīmplu d'in aceea: că tem'a lui fiindu un'a d'in cele mai principale ale presintelui, intru deslegarea ei, opiniunile se osebescu mai multu sēu mai pucinu; nu dicu că nu sunt si de acei opinatori, cari consultēdia: ca romanii nici sē-si bata capulu cu acēsta tema, ei sē o stērga de totu d'in portfoiulu lorū, cum se vede a recomēndā chiaru si D. (Dr.) in articolii sei — De langa Dınare — Nrii Conc. 22, 23.

In adevēru: că si eu asiū fi de opiniunea Dsale, candu giurstârile nu ne aru provocā, ba nu ne aru sīl a cugetā la acēsta tema inpinsa si cadiuta ca o stanca de munte mare si grea in apropiarea edificiiului nostru, si pre care l'amerintia cu cutopire, sīlindu-ne inse giurstârile si periculu vedindu-lu de aproape, nu potemu sta muti, ci fie-care dupa conceptulu sēu trebuē sē opinedie si sē scrutedie medilōcele, sēu a departarei de totu sēu celu pucinu a micusiorarei periculu, de si aceste concepte nu voru potē fi chiaru capu de opera — perfectiune non plus ultra — ca Minerv'a d'in capulu lui Joe, ci concepte de a se perfectiunā ca a totororū moritoriloru; pentru aceea inse: nu va sē dica a nu fi cine-va romanu bunu si pote si patriotu bunu. Acestu-a este cugetulu fundamentalu alu articolului meu susu amentitu.

Premitiendu aceste: revinu acum la observările St. D. (Dr.) facute in Nr. Conc. 23., la articolulu meu memoratu, si fâra de a-i atinge cātu de pucinu parerile Dsale despre autonomi'a Traniei, intru a carei-a aperare nu m'ar intrece Dsa candu asiū sci: că sīnguru de la lupt'a mea ar atērnā invīgerea favoritōria, si candu n'asiū vedē cu o intristare consternatōria, că o parte insemnata, cu regimulu actualu cu totu, d'in fii acestei patrie lupta mortisiu contr'a autonomiei ei si a nisuintieloru natiunei mele romane; ci observēdiu si eu numai in genere, si cu preferintia: la aceea idea, carea Dsa se adopera a o estrage si a o redicā in unda d'in articolulu meu memoratu, si cu aceea a me suspiciunā.

Nu dicu St. Dle că n'am vorbitu in memoratulu meu articlu si la cestiunea ore carei-a uniunī, dupa opiniunea mea, am vorbitu inse sīnguru d'in punctulu unei uniuni sīlite, fortiate; ce insu-si Dta nu negi că nu s'ar potē face, candu dici: că universitatile natiunali trane pre langa o eventuale uniune (cēseferēscā Ddieu) a Traniei cu Ungari'a s'ar reduce la sīmple municipie. Cine va ceti cu atēntiune articolulu meu amentitu, va aflā forte chiaru acestu punctu de procedere alu meu.

Ca sē fiu intielesu eu uniune d'in predilectiune si atrāgere cātra ea, sēu d'in ori ce alta afectiune, d'in interesu sēu chiaru si d'in indiferentismu, o uniune ca la 48, ori alta ore care ce ar fi spre periclitarea natiunei mele si a intereseloru ei vitali, marturisescu că n'am intielesu, ba protestēdiu contr'a la ori ce intielesu de specia acést'a.

Eu am disu in articolulu meu memoratu, sē punemu că 60 si 61 cu 48, se voru inpacā ore cum-va . . . atunci . . . si pentru noi romanii trani se va nasce o sītuatione noua . . . sītuatione acést'a . . . se pote că ne va sīlī la o uniune ore care, etc. si mai josu la altu locu, sē punemu că ar concede-o (coron'a cu guvernulu ei) cerendu imperiosetatea giurstâriloru si principiēle mai nalte de statu etc.

D'in acestea, cine va estrage că eu am vorbitu despre o alta uniune? de cātu: numai

despre o uniune silita si fortiate, preste voi'a si considerarea nostra a romaniloru trani, in butulu protestului nostru d'in 48 si a tota legalitatea nostra d'in anii 1863/4.

Epoc'a in care traimu dā valore unoru principie noue — in loculu celoru vechie feudali — dupa cari principie noue nisuescu tote staturile a se constitui spre consolidarea si acrescerea poteriloru, — centralisarea, unirea sēu federarea sunt aceste principie noue, moderne.

Imperiulu Austriei cu dīplom'a d'in 60. au facutu cunoscutu lumei si poporeloru sale: că spre intarirea sa, si multiamirea pretinsuniloru tempului, se reconstitue dupa unulu d'in aceste principie moderne, principiulu adoptatu l'indegetēdia dīplom'a, a carei nascere binecventata au serbatō tōte provinciēle de preste Lait'a, urmandu-le si Trani'a d'intre provinciēle coronei lui Stefanu, primindu si ea serbatoresce in 1863/4, acesta dīploma, si unindu-se cu Imperiulu in cugetu de mai buna prosperare a sa, si in specie a natiunalitatei romane cei pana aci atātu de neconsiderate.

Candu Trani'a au primitu dīplom'a si s'a unitu cu Imperiulu, tramitiedu-si si ablegatii sēi in consiliulu imperialu, a jertfitu drepturi insemnate d'in autonomi'a sa de pana la 48, acestea acum ni-a trecutū ale mai rechiamā, ba pentru noi romanii ar fi chiaru periculosu, că-ci numai cu acestu pretiu ni-amu cascigatu legalitate in Imperiu si in dreptulu publicu tranu, candu Trani'a ar mai veni autonoma ca pana la 48, si cu dreptulu ei publicu de pana atunci, nu sciū unde ne amu aflā intr'acelea legalitatea nostra romana, dar mortea nostra politica e de sīguru in acestea, ca si pana aci, precum e si in uniunea de la 48.

Cu acést'a nu voiu sē dicu alt'a de cātu: că despre o Trania autonoma si cu dreptulu publicu de pana la 48, eu nici nu voiu se mai cugetu — me infioru de unu asiē cugetu. Dar' asiē, nici nu mai pote fi Trania, dupa principiulu unitatei Monarchiei, carui-a s'a supusu si ea; ea e inpletita acum in relatiuni de uniune, că-ci diet'a d'in 1863/4 a unitō cu Imperiulu, diet'a d'in 65 inse voiesce a o uniē cu Regatulu Ungariei, aceste mominte de uniune — dreptu că forte diferitōrie de olalta — dupa ne sperat'a ratiune a tempului, si-au luatu pusetiune de lupta facia in facia; care va triumfā? e inca in sīnulu venitoriului, noi romanii trani pana atunci datorimu a sta la naltimea actului d'in 1863/4, nici indereptu nici nainte n'avemu de pasl, dar de opinatu potemu sē opināmu fia care, că, care ar fi pretiulu ajutoriului nostru la unu sīstemu ce s'ar inaugurā de nou pre unu altu principiu; si eu n'am disu mai multu in articolulu meu desu memoratu.

Findu tient'a, intarirea si consolidarea Monarchiei, dēca acést'a se va potē demustrā de barbatii sīstemului actuale, că mai cu scopu se pote ajunge prin o federatiune dualistica de cātu prin unitatea Imperiului, ore atunci n'ar intrā Trani'a fâra voi'a nostra in o sītuatione noua? eu inse m'asiū adoperā d'in parte-mi, ca Trani'a, dēca nu autonoma de totu, dar' mai adancu ca in 1863/4 sē nu cada, ci bataru in aceea uniune sē remana si cu regatulu Ungariei in carea s'au angagiatu cu Imperiulu — (posito: dēca acést'a ar da-o de la sīne in favorulu regatului), dēca nu mai favoritōria; si eu cugetu: că in articolulu meu mentionatu n'am disu mai pucinu; dar ca sē esimu d'in asemenea giurstāri cu o Trania autonoma — d'in punctu de vedere romanescu — dupa cugetulu meu, nici in poterea nostra a romaniloru, dar' nici a totororū natiuniloru trane, asiē desbinate cum sunt, nu mai stā, ci sīnguru numai: in sustarea ne alterata a acteloru de statu d'in 60 si 61 si a fapteloru complinite in Trani'a pre temeiulu acelorua.

Supuindu inaugurarea unei sītuationi noue si o uniune eventuale cu Ungari'a, dar care ar tiēnē socotēla la asīgurarea drepturiloru nōstre (că-ci de o uniune neconditiunata me infioru) ca aceea sē pote deplinu multiaml tote pretinsunile nostre de natiunalitate, limba si alte interese ale ei, eu d'in partea mea, nu mi o potu inchipui fâra reforme aduncu taiatōrie in constitutiunea si dreptulu publicu alu Ungariei de pana acum, precum nu s'a potutu face nici cu imperiulu pana la esitulu si primitulu acteloru memorabile desu mentionate si reformatōrie de statu, schimbarea sītuationiloru cugetu, că nu se pote face fâra de schimbare si de institutiuni, alt'mintrea apoi n'ar fi uniune

Responsum

la Articulul lui G. B. d'in San-Miclausulu mare in foca 25. a „Concordiei.“

Cetindu cu in Nr. 25. a „Concordiei“ articulu de G. B. unde dumnealui in modu tragicu-comicu plange, se vaita, face vuietu in lume, precandu locuitorii d'in San-Miclausul-mare nemicu nu semtu, ci se mira de negliobiea sa. Coresp. G. B. dice in artic. s'eu, cumca: La deschiderea concursului se presentara, 20 de teneri, parte invetiatori parte prepar. indiestrati cu sciintie formose si facultati, acesti-a fusere igno-rati, era cu prin ajutoriulu partidei corupte cu spiri-tuose fusei numitu docinte.

Te intrebu d. G. B. se-mi respondi care e par-tid'a aceea corupta in San-Micl.-mare, care avuse po-tere ast felu, incatu prin ajutoriulu ei fusei denumitu docinte? si pentru ce s'a luat in consideratiune par-tid'a acest'a?

Scii Dta G. B. de siguru, ca s'a ttenutu candi-datiunea in casa comunala inaintea pre onoratului D. Protop. a judelui supremu, judelui comunalu si a lo-cuitorilor acolo adunati, apoi daca toti se invoira, de dupa testimoniile mele cele laudabile a me alege docinte, ce ti pare cu greu G. B.! au dora pre toti acesteia i-tieni Dta, de dupa cum le-ai esprimatu, de corupti?!

Bine mi-este cunoscutu mustrea animei Dtale, sciu ca-ti pare forte reu ca n'au esitu candidatiunea dupa vointia Dtale, la care ai avutu interesu familiare. (veni-va si tempulu descoperirei). La tote asertele cele false ale lui G. B. respundu pe scurtu, ca on. publicu cetindu se se convinge despre falsitatea corespundin-telui G. B.

1. de ore ce sum invetiatoriu de cinci ani in Sant-Micl.-mare spre mai mare bucuria romaniloru (afara de G. B. si neamurile sale) de la care comu-nitate am si capetatu, mai multe Adeverintie in privin-tia esameneloru ttenute cu succesu laudabile;

2. Me provocu la Onor. dire. cerc.; judele pri-mariu, judii si reprezentantii comunali, inaintea ace-slor'a s'au ttenutu esamenulu totdean'a, carii dupa finitulu esamenului modulu propunerii si neobosit'a-mi sirguintia o laudara, si sum convinsu ca Dta G. B. abie esti in stare a te mesura cu unu discipulu alu meu d'in class'a a 4.

3. Gramatic'a se propune prunciloru de candu am intratu in scola, me miru dara de cutediarea dlui G. B. candu afirma lucru falsu precum si de acea nerusinare prin care me numesc: doncanu, neome-nosu, demoralisatu si ignorantu; unde si candu m'ai vediatu facandu fara de legi? vediatu-m'ai smintitu, facandu vre o reutate? candu am venitu cu sugari fumandu la scola, apesandu pre prunci la pamentu si demoralidindu, (despre aceste vomu vorbi noi la altu locu) tote aceste dtale ti-se potu aplica, pentru ca atunci candu ai fostu inaintea mea suplentu „pro tempore“ n'ai numitu pre invetiacei cu numele botediatu, ci cu nescari nume d'in Abisinia, adeca: catra negru-ciora, apoi talposu, vilmosiu cherniesiu s. al. (sunt mart. des.) dar incoce vorbesci de civili-satiunea d'in secululu al 19. Formosa criscere!

De altmintea d. G. B. ca unulu ce n'au inveti-iatu nici o scola gimnasia, n'au stilisiatu elu arti-clulu pomenitu, altu i-l'au stilisatu, si elu e numai fonm'a aparatului, folosindu-se cu sciintia altui-a, ca pasera cu penes straine.

In locu de a-mi ataca person'a, si ca a tienti pe unu o m u t e n e r u se me ucida moralicesce, mai bine ti-va fi, a inveti scrierea literelor rom., Dta nu vei potè nega ca ai fostu rusticus de 20 de ani candu te-ai casatoritu, si in urm'a casatoriei la 4-5 ani pen-tru caus'a unirii nu sciu cum? destulu ca devenisi la noi in S. Nicl.-mare de preutu! In San-N.-m. preotu simplu fara de nici o invetiatura, unde locuescu di-ferite elemente nationale — Apoi ce bine ni-ai adusu? la seraci omenii nostri ai mersu cu persecu-torii si cu faurii de ai deschisu poduri luandu cu po-terea adalu! — ore este ast'a adeveru G. B.? ast'a e nationalitate a trage pelea de la betii romani; si a nu merge a inurminta fara plata pe seraculu, asiè incatu prunciu seu femcea mortulu debue hainele seu mobilele casei a le vinde dandu-ti banii pentru in-mormentare. Ast'a e secululu luminei!!

Apoi am se mai adaugu ca tatalu Dtale in an. 1861. la alegerea ablegatiloru au calcatu interesele nationali ducandu-se la Zombore unde s'au ospetatu la Ronay; mai tardiu la an. 1865. candu vruramu se alegemu pe D. Bogdanu de deputatu ce ai lucratu d'impreuna cu tatalu Dtale? Dta pe ascunsu dar' ta-talu Dtale fara nici o sfiala a-ti lucratu in contra lui Bogdanu ci pentru doband'a lui Ronay, precum de comunu se scie aici; inse stipendiulu romanu e bunu pentru fratele dtale, ca dta iubesci crucerulu romanu, era nu natiunea romana. Atat'a intru aperarea ono-rei mele.

San-Nicolau-mare, 19. aprile, 1866.

Motica, docinte rom.

ci cucerire (de care feresce Dómne!) numai la o asiè uniune am cugetatu eu in articulu meu memoratu, in care natiunea romana, se-si afle ecivalentulu totoruru drepturiloru si a liber-tatiloru sale chiaru ca in Trania autonoma d'in punctu de vedere romanescu.

Dar inse St. D. (Dr.) candu ne determi-nama a ne aperi de ori ce felu de uniune cu Ungaria, si se ttenemu la autonom'a Traniei cu partile ei anesate cu totu (supunu numai in sensulu lui 1863/4, si nice de catu in sensulu de pana aci) atunci nu e ertatu nici unui re-presentante ori oficiantu alu ei si alu partiloru a participà in fapta la politic'a de uniune si anesune, fiindu inse ca chiaru de acesti-a d'intre noi (ne pomenindu pre ceialalti) sunt carii asista in fapta politic'a presinte cu a uniunei cu totu asiè de si cu mare dorere! dar si d'in acestu incidinte me vediu silitu a cugeta si eu la uniunea eventuale cu Ungaria, pentru carea militedia actualu atatea fapte inca si de ale nostre a romaniloru. D.

Halmagiu (cottulu Zarandu) in aprile 1866.

Totu, cu ce potu servi publiculu cetitoru d'in acestu ttenutu e: o scurta descriere — referitoria la starea a 8 scóle poporali romane d'in cerculu de jude cercualu alu Acuiel.

Aceste scóle — asta-di bine organizate, un'a cu factorele organisatoriu: merita de-a se considera de modelu nu numai alu poporulu zarandanu, ci chiaru alu natiunei; candu acele 8 scóle concentrate, numera asta-di preste 400 de scolari, prunci si fetitii si dupa ce in de comunu se scie si aceea, ca pentru bietii nostrii crestini, pre carii nu-i poti capacita prea usorù — despre scola si rezultatele ei, prin urmare: deve se afi ca si mediloce, prin care se le faci scola pla-cuta — atatu loru, catu si prunciloru loru, — lucru forte greu de alu inventa si inventiunea apoi a o duce in deplinire! spre acest'a firesce ca se cere zelu, pa-ciintia si energia! si cumca tote aste n'au lipsitu le motivedu cu aceea, factorele organisatoru, ca barbatu intieptu, cunoscendu deoparte — nesciintia bietulu nostru poporu in carea game de secle uitatu, era de alt'a — starea-i materiale fundata pe saracia: si-a propusu a intrebuintia unele mediloce — salutarie — spre ajungerea scopulu ce doria se lu vedea odata reali-satu, — se facura conscrierile indatenate si alegerea prunciloru apti si obligati de a cerceta scola, se croira si unu felu de pedepse banali de negligintia, care apoi d'in candu in candu la aretarile facute d'in partea invetiatoriloru respectivi: se si esecutara si incasara, — si sciti spre ce folosu s'au intorsu acele pedepse banali? s'au cumperatu la toti prunci ser-aci: incaltiaminte si palarie, era carti scolare si re-cuisite de scrisu pentru toti — care tote apoi au avutu acelu efectu salutaru: ca-ci asta-di acei scolari, cu multu mai buorosu siedu la scola decatu chiaru la casa loru parintiesca, — ma ce e mai frumosu si laudabilu? ca asta-di scolele cerculu memoratu: dau scolei capitale d'in Halmagiu pre cei mai multi si mai buni invetiacei; ma chiaru si invetiatorii cerculu men-tionatu dau dovedi despre organizatiunea scoleloru loru, ca-ci pre acei-a i vedi imbracati onestu, era nu tren-tiosi ca pre multi altii, nici plangandu-se ca nu-si capeta competintiele lunarie, — pentru ca d'in sala-riele anuale de 200 f. v. a. a fiacarui-a, si-primescu competintiele tare regulatu, si adeca: pe fiacare 3-luniu anticipative; si ce e mai frumosu? fiacare invetiatoru are si diurnale — gratis, de ora ce: in tote comunele cerculu acelu-a afi „Concordia“ si „Gazeta“, era in unele si „Familia“ si „Umoristulu“, pre cum si alte diurnale magiare parte, economice parte oficiose.

Eca fapte d'in Nazaretulu Zarandulu demne de imitatu. E adeveratu, ca frumos'a chiamare de-a folosi natiunei nieste a totorura, dar' dorere, ca-ci potinti'a de a o face acest'a e numai a unor'a — si deca acei-a, in pusetiunea loru potnciosa — si implinescu — pre catu de scumpe, pre atatu si de sante detorintie — fatia cu sermanulu nostru poporu: nu merita ca pu-bliculu — cunoscandulu-le faptele se-i cunosca si pre ei? d'in aceste motive dara, deca nu vatemu cum-va modest'a bine meritatulu barbatu: atunci cutedi a pronuncia stimatulu nume alui Ales. Siulutiu — jude cercualu de Acui'a, — carele, parte ca nationalistu, invapaiatu, parte ca barbatu umanu, pentru traptarea cea omenosa — cu poporulu cerculu seu: e conside-ratu si stimatu de acelu poporu — nu ca jude cer-cualu ci chiaru ca unu tata alu totorur'a, si ca atare: in locu de pedepse trupesci, le da la toti ocasional-minte totu atatea lectiuni morali, legandu-le de anima detorinti'a si imprumutata imbire fratiesca — ce deve se o aiba unii catra altii — ca romani si ca crestini, — aceste inca potu servi de modelu multoru con-du-catori ai sermanulu nostru poporu.

Ioane Popescu
prof. la norm. d'in locu.

ROMANIA.

Publicamu mai la vale unu insemnatu ra-portu alu Domnului Ministru de Culte, prin care cere formarea unei societati literarie cu misiunea d'a determina ortografi'a, gramatic'a si dictionariulu limbei romane. Compusa de membri d'in tote partile Europei unde se afla Romani, acesta societate va incepe prim'a sa sesitune, care va dura doue lune, la 1. augustu viitoriu. Suntu mai multi ani de candu amu cerutu a se lua acesta despusetiune, de celu mai mare interesu pentru nationalitatea nostra si care va ave pentru viitoriu cele mai insem-nate rezultate. Asta-di candu ea este realizata, ne vomu permite a aduce guvernulu multiami-rile totoru Romaniloru pentru acestu actu ade-veratu romanescu. Important'a lui d'in punctulu de vedere nationale nu va scapa nimeniu. Atra-gemu dar' serios'a atentiune a cititoriloru no-stri asupra urmatoriulu raportu alu Dlui Mi-nistru de Culte:

Referatulu Domnului Ministru Secretariu de Statu la Departamentulu Cultelor si Instructiunei Publice, catra Con-siliulu de Ministri.

In midiloeulu preocupatiuniloru de reforme rege-neratorie ale tieiei nostre, nu trebuie se uitamu, dloru Ministri, cea-a ce detorimu limbei si literelor nostre nationale. Limb'a poporulu romanu, eterna, doveda a latinitatii tieiei nostre, reclama imperiosu cultulu seu, suptu pedepsa de a nu mai potè servi de veicula cu-getarii nationale in nou'a sa desvoltare.

Cultivarea limbei e reclamata imperiosu, dloru Ministri, si de alte diverse impregiurari. Fericeit'a rein-troducere fara suficiinte pregatiri a literelor vechi latine, in scrierea romana d'o parte, de alt'a introdu-cerea in limb'a a nenumarati termeni de jurisprudentia cu nouele institutiuni si legi, au ocasionatu, nu trebuie se ne ascundemu acest'a, o asiè de mare perturbare in mersulu si desvoltarea normale a limbei, in catu asta-di, mai multu de catu ori candu, domnesce in privintia ei o adeverata confusune si anarcia. Acesta anarcia si confusune preocupa seriosu nu numai pe Romanii d'in Principatele-Unite, dara si pe cei d'in provinciele dependente de poteri straine.

Guvernamintele nationali dloru Ministri, nu potu considera cu ochi indiferenti o asemenea stare de lu-eruri. Istori'a ne areta in adeveru, catu suntu de mari influintiele limbei, influintile literarii asupra spiritulu si insu-si caracterulu nationale. Esiste o legatura in-tima si nedestructibile intre cugetare si expresiunea ei esterna. A regularisa, a fixa, a stabili acea espre-siune si forma esterna, este a regularisa si da stabi-litate insa-si cugetarii. D'in acestu punctu este o deto-ria nu numai nationale, dara si de prudintia pentru guvernamentu, ca se-si porte atentiunea si ingrigirile sale asupra fasei prin care sortea lucrurilor impinge limbajulu nationale. Catra acestu considerantu con-curgu si laudabile donatiuni facute in interesulu cul-turei limbei nationale. Intre aceste donatiuni este ace'a a repausatulu D. Vangele Zappa. Anca de la primirea sumelor donate, Ministeriulu Cultelor si Instructiunei Publice a inaintatu, in intielegere cu Consiliulu superioru de instructiune publica, diferite concursuri literarie, cari tote au remasu pana asta-di fara de nici unu resultatu, si acest'a lesne se pote esplica, dloru Ministri, a ascepta de la concursuri fa-cerea unui dictionariu romanu, seu fie si elaborarea unei definitive gramatice, romane, era a ascepta im-posibilitulu. Cea-a ce la alte popore a fostu lucrari a dieci de ani si a numerose societati, cumu potè se se capete de la cunoscintiele, veri catu de profunde fia ele, ale unui singuru individuu?

Acestea considerandu-le sub-semnatulu, de acordu cu spiritulu dispositiuniloru donatoriloru, si ascultandu si Consiliulu de instructiune publica, a schitiatu, prin anexatulu regulamentu, cadrulu unei societati menita a da tieiei intr'unu tîmpu catu mai apropiatu acele doue mari colonate ale templulu seu literaru, gramat-ic'a si glosariulu limbei.

Regulamentulu acest'a prevede, dloru Ministri, formatiunea societatii literaria romana de membri d'in tote provinciele locuite de Romani. In adeveru gramat-ic'a si dictionariulu doritu nu trebuie, nu potu se fia ale cutarui dialectu romanu, si gramatic'a si dicti-onariulu limbei romane. Guvernamintele, sub scutul carora Dumnedieu a asediatu pe o parte d'in natiu-nea romana, nu potu de catu se aplaude la formatiunea acestei societati cu totulu literarie, gramaticale si le-sicografice. Austria, in sinulu carei-a Principatele-Unite a reafiatu la unu momentu datu in Ardelu, continuatu sirulu istoriei sale intreruptu de la Ne-ucea, Austria sub scutul carei-a inceputu cultur'a limbei romane, atunci pe candu domni vitrigi o alun-gasera d'in curtea loru in Moldova si Muntenia; Aus-tria care a simtitu ea insa-si difficultatea ce simte asta-di si guvernulu Romanu in privintia scrierei limbei nostre, dupa cumu se dovedesce d'in intrebările ce, in 1860 si alte dati, a facutu acestu-a in privintia

ortografiei cu litere latine, suntemu sicuri, dloru Ministri, ca va privi cu multumire impartirea la lucrarile acestei societati a invetiatorilor Romani d'in Ardealu si Bucovina.

Nu ne indoimu nici unu momentu despre buna vointa si concursulu si a celorlalte guvernante, sub care stau alte provincii Romane, candu e vorba de instituirea unei societati exclusivu filologice.

Tare de acest'a convingere, subsemnatulu nu se indoiesce ca anca la 1 augustu viitoru, societatea, literara va fi constituita si ca ea prin statutele speciale ce si va da, va determina modalitatea dupa care in scurtu timpu se potemu ave basile culturai limbei. Dictionarul si gramatic'a romana, singurul mijlocu prin care se va potè pune capetu marii confusuni ce domnesce asta-di, si care, durandu, nu potè ave de catu rele influenti asupra insu-si spiritului nationale.

Asceptu prin urmare, dloru Ministri, aprobarea dvostra, asupra anesatului regulamentu, spre a-lu supune apoi studiului Consiliului de Statu, confirmarii Inaltei Locotenintie.

Ministru Secretaru de Statu la departamentul Instructiunii Publice si alu Cultelor.

C. A. Rosetti.

Nro 1140.

Locotenint'a domnesca a Principatelor-Unite-Romane.

La toti de fatia si viitori sanetate:

Asupra raportului dlui ministru secretaru de statu la departamentul instructiunii publice si cultelor, sub Nro 1,890.

Avendu in vedere jurnalulu consiliului nostru de ministri, incheiatu in siednti'a de la 12. martiu curentu.

Audiendu si opiniunea consiliului de statu.

Amu decretatu si decretamu:

Art. I. Regulamentulu pentru formarea societatii literarie romane se aproba de noi precumu urmèza:

REGULAMENTU

pentru formarea societatii literarie Romane.

Art. 1. Se va forma in Bucuresci o societate literaria cu misiune speciale:

a) De a determina ortografi'a limbei romane.

b) De a elabora gramatic'a limbei romane.

c) De a incepe si realisa lucrarea dictionarului Romanu.

Art. 2. Societatea va tiene siedntiile sale in palatul Universitatii.

Art. 3. Societatea va fi sub-ventiunata de statu si va ave dreptulu de a primi legature si ori ce ofrande.

Art. 4. Societatea se compune acumu pentru antai'a ora d'in urmatorii membri:

a) D'in trei membri d'in Romani'a de peste Milcovu:

b) D'in patru membri d'in Romani'a de d'incece de Milcovu;

c) D'in trei membri d'in Transilvania;

d) D'in doi membri, d'in Banatu;

e) D'in doi membri, d'in Maramuresiu;

f) D'in doi membri, d'in Bucovina;

g) D'in trei membri d'in Basarabia;

h) D'in doi membri d'in Macedonia.

Art. 5. Societatea si va alege presiedintele, vice-presiedintele si secretarii d'in sinulu seu.

Art. 6. Societatea potè a-si inmulta, dupa nevoia, numerulu membrilor sei.

Art. 7. Pentru asta una-data, Ministeriulu Instructiunii publice si alu cultelor, va invita la societate de a dreptulu pe acei barbati d'in tierete locuite de Romani, cari se deosebesc prin meritele si lucrarile literarii.

Art. 8. Ministeriulu Instructiunii publice si alu cultelor va ave in vedere, ca la alegerea de asta-data a membrilor, dupa Art. 4. se fie reprezentate fia-care d'in limbele neo-latine si d'in limbele Statelor vecine, cari au avutu influentia asupra formatiunei limbei romane.

Art. 9. Prim'a intrunire a societatei va fi la 1. augustu 1866; sesiunea acest'a va fi de doue lune celu multu.

Art. 10. Indata dupa intrunirea societatii, ea va forma statutele ei definitive, cari voru fi supuse aprobarei domnesci.

Art. 11. In aceste sesiuni va discuta basile dupa cari urmèdia a se elabora dictionarul si gramatic'a: va defige modulu cumu are a se aduna materi'a si formele limbei d'in tote tierete locuite de Romani, va decide de catu cine si cum se lucrezie cele doue carti d'in materialulu adunatu.

Art. 12. Ministeriulu Instructiunii publice si alu cultelor va procura membrilor d'in provincie vecine, pana la formarea budgetului ei separat, câte 80 galb. spese de caletoria si câte doi galb. diurna, era membrilor d'in principate câte 30 galb. pentru caletoria si doi galb. diurna pe totu timpul catu voru tiene siedntiile literarii.

Art. II. Si celu d'in urma, ministru nostru secretariu de statu la departamentul instructiunii publice si cultelor, este insarcinatu cu aducerea la indeplinire a acestui decretu.

Datu in Bucuresci, la 1. aprilu 1866.

N. Haralambie.

Ministru secretaru de statu la departamentul Instructiunii publ. si cultelor.

Nro 582.

C. A. Rosetti.

„Romanulu.“

Apelulu Romanilor la conferintia.

(Urmare.)

Romani'a, astu-felu cumu se presinta asta-di inaintea conferintiei, este oper'a dificile si penibile a unei lucrari de noue ani, oper'a unei natiuni intregi, care a cautatu a realisa conditiunile indispensabili esistintiei sale. Nu este dar' permis de a presupune ca potèrile conservatorice d'in natura, o se voiesca a deveni asta-data instrumintele de destructiune, de perturbare. Aru fi locu mai cu sema a se inteba ce dreptu aru potè-o face? Potèrile nu au interdis ore ele pericolos'a amestecare a Rusiei decatu spre a substitui unu amestecatu colectiv, seu credu ele ca o tutela, fiindu multipla, inceteza de a fi atentoria autonomiei romane? De securu, interventiuenea unei-a seu a mai multor potèri, n'aru potè impune de catu prin potère. Afara de acest'a, ore Romani'a lezeza interesele legitime ale cui-va? Si daca, prin o forte constitutiune, ea aru deveni unu obstaculu pentru intentiunile Rusiei, nu este ore unu evenimentu mai multu spre a o recunosce si chiaru a o protege?

In adeveru, a nu admite pentru Romani, dreptulu de a-si da unu principe strainu, si de a fundu astu-felu o monarcia ereditaria, aru fi a-i condanna se sufere d'in nou relele a caror victima au fostu atatu tempu si pe cari le amu aretatu in acestu memoriu. Este de observatu ca la tote epocele, in tote cercurile, totu d'aun'a si pretufindeni in fine, asemine rele au desolatu tote societatile guvernate de acele institutiuni bastarde cari nu suntu nici curatu republicane, nici curatu monarceice. Astu-felu Poloni'a a caditu suptu luptele atitiate de alegerea monarcului; Transilvani'a nu a fostu mai bine; Ungari'a insa-si, unde alegerea a venitu se viciedie curatien'a principiului monarceicu, platitu scumpu acesta devogare. Daru este unu esemplu inca mai isbitoriu si care s'a produsu la natiunea cea mai liniscita si cea mai rebdatoria, natiunea germana. Istori'a tronului efectivu alu imperiului germanu nu este in adeveru de catu unu siru de resbele civili cari au sangeratu, nu numai Germani'a, daru inca Europ'a intrèga, in tempu de mai multi seculi, adeca pana ce a reesitu ereditatea. Astu-felu, istori'a constata, ca tronulu fara ereditate este unu disolvinte, in locu de a fi unu elementu de stabilitate si de potère. De alta parte, se scie ca o dinastia nu se potè stabili de catu pe o autoritate necontestata. Acei cari au fundatu dinastiele cari domnira in Franci'a au fostu eroi; numai in urm'a unor mari servicii sociali o familia potè deveni personificarea fericirii si securitatii unei societati. Circumstantiele n'au fostu favorabili pentru ca unu omu seu o familia se pota dobendi la noi o asemine situatiune, suntemu daru nevoiti a cautu pe fundatoriulu dinastiei care cauta se domnesca asupr'a Romaniei in una d'in familiile cari au obtienutu acestu privilegiu in alte tiere.

Faptulu chiaru ca aceste inalte considerari de politica sociale n'au scapatu de locu Romanilor, si ca ele i-au condusu in tote silintiele lor spre a constitui unu Statu, acestu faptu singuru le aru da unu titlu la sollicitu dina potèrilor garanti. Care este in adeveru potèrea alu carei interesu aru fi contraria pentru ca ordinea si fericirea se domnesca pe Dunarea de josu? Potèrile occidentali au versatu valuri de sange si au chieituit sume enorme spre a garantu poporatiunilor d'in oriinte o dezvoltare regulata si securu, pentru ca ele se pota gravita catra civilizatiunea occidentala, si pentru ca n'tro di occidentele si oriintele se nu formeze de catu o singura societate traindu d'in acela-si spirit.

Insa-si Prusi'a, a carei indiferentia pentru Romani'a fu atribuita unei dorintie de a complace Rusiei, cu tote ca nu trebuè se se acuse de catu preocuparea absorbinte a cestiunilor sale interioare, ea care si-da atatea silintie in Elb'a cu speranti'a de a-si stabili supremati'a in Germania, nu si-aru crea ea ore mai multe titule la asta domnia la care aspira contribuindu a asigura in unu modu definitiv libertatea gurelor Dunarii, care este mare artera a comerciului Germaniei? Nu s'aru face ea ore in unu modu mai necontestabile, reprezentantele intereselor Germaniei deschidendu Oriintele comerciului acestui-a si dandu acestui comertiu garantiu pozitivu prin pacificarea si stabilitatea ce aru ajutu se se stabileasca in Europa oriintala?

Catu despre Austria, alu carei plenipotentiaru, in congresulu d'in Paris, fu acela care spriginu mai

multu opostiunea ce plenipotentiarulu Turcu facea propunerilor Turciei in favorea Romanilor, n'aru fi ore tempu ca ea se-si schimbe politia in privint'a cestiunilor cari privescu mai multu seu mai putinu directu pe Turcia? Austria si Englitera inca, sustienendu pe Turcia chiaru atunci candu ea n'are cuventu ce a ce i se intempla mai adese, au contribuit a aproba cestiunea oriintelu. Nu in adeveru incuragiandu pe inalt'a Porta in pretensiunile sale excesive, injuste, si une-ori contrarie dreptului scrisu, se va vedè efectuindu-se in liniste, si fara ca Europ'a se fie turburata, transformarea acestui oriinte spaimintatoriu, ale carei ruine aru potè bine se devia fatali inse-si Austriei. Austri'a neavendu de locu, nepotandu ave in vedere cucerirea oriintelu, nu aru potè se voiesca descompunerea sa seu resturnari cari se-i deschida calea Constantinopolii. Tocmai pentru acest'a cuata se se doresca ca cabinetulu Vienei se caute a deveni inspiratoriulu si protectorulu ori-carei actiuni findiandu a organisa potèrile vitali ale acestei parti a Europei; acest'a aru fi singurul mediu locu pentru Austri'a de a-si apropia de densa Romanii si Slavii, si de ai sustrage de alte influente cari prin natur'a lor i suntu ostili.

(Va urmà.)

VARIETATI.

„P. Napló“ amintesce cu multa fanfanada magiara iubirea de egalitate si toleranti'a confesionale a unui comite supremu magiaru care au numitu de protomèdicu comitatense pre unu evreu, adaugandu totodata ca acestu-a ar fi casulu celu d'antaiu in Ungari'a. Avemu se astemperamu putientelu cu o ola de apa rece entusiasmulu celu egalitariu si de toleranti'a alu colegiului nostru magiaru, reflectendu-lu ca celu d'antaiu esemplu de toleranti'a amintita nu s'a intemplat in comitatu ungurescu, neci acum antai'a ora, ci s'au intemplat in comitatu Diarandului, la an. D. 1861. candu Romanii cei cu sentiementu de dreptate si toleranti'a alèsera protomèdicu pre D. R. care functiunea si pana asta-di in aceea-si calitate, si estu felu motii cei selbàteci dèdera vecinilor sei celoru obositi de cultura esemplu de imitatu, documentu viu de civilizatiune in fakta nu cu gur'a.

(Bu). Ni-se scie ca in comunitatea Cuvosdia (ce se tiene de diecesea Aradului si de protopopiatulu Lipovei) s'ar fi redusu doue parochie intr'un'a. De se va adeveri acesta noutate credemu ca va fi salutata cu bucuria. Ar fi de doritu ca asemene mesure se se iee in tote acele comunitati numeroase, unde fiindu câte 3-5 parochie, preutii numai necagescu, precandu reducandu-se atatea parochie saracutie s'ar face un'a buna seu celu multu doue, si estu modu preutii ar ave subsistintia onesta, prin urmare nu ar fi siliti ca ingrigindu-se de cele lumesci se negrisesca cele sufletesci proprie si a le poporenilor sei; totodata s'ar face inceputulu ca la asemene parochie mai bune se se pretinda de la fitorii preutii insusirile necesare unui luminatoriu alu poporului si pana atunci pana candu, — dupa cum se potè spera cu securitate, — statulu va face detori'a sa dotandu parochiele gr. or. cu salarie regulate.

Proprietariu si editoriu: Sigismundu Popu.

Redactoru respundietoriu: Alesandru Romanu.

Ios. Kollarits si Fii

in Pest'a

Strat'a Vatiului la „Ipsilanti“

recumenda cu pretiuri forte cuviinciose: 4-6

Camesie barbatesci de pandia de Rumburgu seu de Olandia, un'a câte cu 2 fl. 75 cr. 3 fl. 3.50, 4 fl. 4.50, 5 fl. 5.50, 6 fl. 6.50, 7 fl. 8, 10, 12 fl.

Camesie barbatesci colorate, un'a cu 1 fl. 80 cr. 2 fl. 2.50, 3 fl.

Brace (ismene) barbatesci in tota form'a si marimea de pandia genuina, cu 1 fl. 75 cr. 2 fl. 2.25, 2.50, 3 fl. parchi'a.

Totu felulu de albe (rufe) pentru femi si prunci.

Depusetoriu mare de pandia de Rumburgu, de Olandia, Irlandia, Crecas si americana, stergarie de mesa in tota marimea, marama (sudarie) de batista si de iinu, albe seu colorate, apoi rochie dupa portulu celu mai nou pentru domne.

Postindu-se Consemnatiunea pretiurilor, aceea se transmite francata.

BRILANTE

Margaritariu, diamanti, margèle, auru, argintu, precum si siedule de opemnorare pre atari pretiose si pre sume mai mari le primescu si le cumpera cu pretiurile cele mai urcate (1-6)

Nyitrai si Comp.

Aurariu in Pest'a, Strat'a Hatvaniana, Nr. 15. Totu aici se afla de vendiare cu pretiurile cele mai scadiute totu felulu de malfuri de auru precum si orologie de auru si de argintu cu garantiu pentru bunetatea lor.